

die andere reactie vatbaar, — in beginsel is ze, zelfs geheel objectief beschouwd, volkomen tegen haar opgewassen, en in beginsel aanwezig was ze reeds toen. De twee machten, die thans ter verdediging en ter bestrijding der neutrale school zwaar-gewapend tegenover elkan- der staan, danken beiden heur oorsprong aan de reactie tegen den ondragelijken toestand van het eind der vorige eeuw. En al was de ééne der machten toen nog te onbeduidend om door haar gewicht de schaal te doen overslaan, toch mag ze om de geringe afmetingen, waartoe zij destijds nog beperkt was, in de teekening van het verleden niet worden voorbijgezien. Neen, wie de tegenwoordige verhouding der partijen begrijpen wil, moet er een oog voor hebben, dat reeds toen die Chris- telijk-historische stroom zich begon te vormen, die sinds al meer haar bedding verbreedend, steeds aanwies, steeds machtiger werd en nog onlangs bij de politieke en kerkelijke verkiezingen op zoo verrassende wijze zijn drijfkracht heeft getoond. Niet eerst ná '16, maar reeds in de geboortejaren van het „Nut,” moet de eerste oorsprong dier richting gezocht worden, „die be- lijdenis van den Christus der Schriften” tot uitgangspunt van haar streven in staat en kerk kiest. Reeds toen ontkiemde in menig diepgevoelend hart die onwrikbare overtuiging, die straks in Bilderdijk, ná hem in da Costa, en zooveel anderen, haar bezielde tolken, en in Groen op parlementair- zoowel als journalistisch terrein haar dappere degen vinden zou. Reeds toen maakte zich van sommiger zucht naar repristinatie, dat andere streven los, dat, van repristineeren warsch, niet het verleden wil terugroepen, maar in het heden bloeien wil op denzelfden bodem, waarin dat heerlijk verleden eens zijn wortelen sloeg. Ja, ook toen reeds was er reactie tegen het kwaad van uit de vastigheid der Schrift, en de strijd des geloofs, om het „geloofsbe- ginsel” weer tot het „levensbeginsel” onzes volks in huis en maatschappij, in staat en kerk te verheffen, — reeds in die dagen is hij geopend.